

Naturvårdsplan för Sala kommun

Allmän del

Bilaga: Ordförklaringar och definitioner

ALLUVIAL – något som hör till eller bildats genom rinnande vatten.

AREAL – storleken av område.

AREELL NÄRING – näring som använder olika biologiska resurser på land och i vatten, t.ex. skogsbruk, jordbruk och fiske.

ART- OCH HABITATDIREKTIVET – EG-direktiv som behandlar naturtyper och arter (dock ej fåglar). Begreppet habitat används mycket brett och innefattar såväl geologiska formationer som biotoper och växtsamhällen. Artgrupperna i direktivet är däggdjur, groddjur, fiskar, mollusker, kärlväxter och mossor. Lavar, svampar och alger ingår inte i direktivet. Totalt listas över 170 naturtyper i bilaga 1 till habitatdirektivet, varav 88 finns i Sverige. Jfr Fågeldirektivet, Natura 2000.

ARTIFICIELL – framställd på konstgjord väg.

AVRINNINGSMRÅDE – landområde, inklusive sjöar, som avvattnas via samma vattendrag. Området avgränsas av topografin som skapar en vattendelare, dvs. all nederbörd som faller inom avrinningsområdet rinner ut i havet via enbart ett vattendrag. Jfr tillrinningsområde.

BAS – ämne med pH >7. Jfr Syra.

BEVARANDESTATUS – se Gynnsam bevarandestatus.

BEVARANDEVÄRDE – se Prioriterat bevarandevärde.

BIOLOGISK MÅNGFALD – variationsrikedomen bland levande organismer av alla ursprung, inklusive från bland annat landbaserade, marina och andra akvatiska ekosystem och de ekologiska komplex i vilka dessa organismer ingår; detta innefattar mångfald inom arter, mellan arter och av ekosystem.

BIOTOP – livsmiljön för alla arter inom ett enhetligt ekosystem. Jfr Habitat.

BIOTOPSTRUKTURER – förekomst av olika nyckelelement i en biotop såsom död ved, gamla träd, källor, beskuggade block och lodytor.

BLÅ BÅRD – grunt vattenområde vid sjö eller vattendrag, oftast mellan bladvassbälte och högre liggande betesmark.

BOREAL – nordlig eller arktisk, används i vetenskapliga sammanhang.

BOTANIK – vetenskapen om växterna.

BOTTENSKIKT – skikt i vegetationen som utgörs av mossor, lavar och svampar. Jfr Fältskikt, Buskskikt, Trädsikt.

BRANDREFUGIUM – skogsbestånd, ofta med höga naturvärden, där brand sällan eller aldrig har förekommit.

BRYN – långsmalt gränsområde mellan olika naturtyper, t.ex. skogsbryn, vattenbryn.

BUSKSKIKT – skikt i vegetationen som utgörs av träd och buskar lägre än fem meter. Jfr Bottensikt, Fältsikt, Trädsikt.

BÄCK – vatteneroderad fåra av en bredd på ett par decimeter upp till två meter, med kontinuerligt rinnande vatten under större delen av året.

BÄCKDRÅG – ett dråg som övergår i en bäck.

BÄRANDE – växt med frukter eller bär (om träd och buskar), t.ex. en, rönn och slån.

DOLOMIT – ett bergartsbildande mineral som huvudsakligen består av kalciummagnesium-karbonat $\text{CaMg}(\text{CO}_3)_2$.

DRUMLIN – landformer, ofta av moränavlagringar som troligen skapats i håligheter under den senaste inlandsisen där morän har ansamlats och pressats ihop. De ligger i isens rörelseriktning (nord-sydlig) och uppträder ofta svärmvis. De har en avlång valryggsform, ofta några hundra meter lång och 5-10 meter hög.

DRÅG – kärrstråk genom mosse. Jfr Bäckdråg.

DY – en organisk jordart bestående av utfällda humusämnen. Jordarten bildas framförallt i små näringsfattiga sjöar i barrskogs- eller mossområden.

DYSTROF – humusrik och näringsfattig (om sjöar).

EKOLOGI – vetenskapen om samspelet mellan organismer och deras miljö.

EKONOMIBYGGNAD – samlande benämning på de byggnader på en jordbruksfastighet som används i produktionen. Till ekonomibyggnaderna hör bland annat magasinsbyggnader, ladugårdar och garage för jordbruksmaskiner.

EKOSYSTEM – enhetlig del av landskapet med dess organismer och abiotiska (ickelevande) delar.

EKVIDISTANS – anger höjdskillnaden mellan två höjdkurvor på en karta. På fastighetskartan liksom Terrängkartan är ekvidistansen 5 meter, vilket betyder att det mellan varje höjdkurva är en höjdskillnad på fem meter.

ENKLAV – landområde med en naturtyp som helt omges av ett område med en annan naturtyp.

ENTOMOLOGI – vetenskapen om insekterna.

EROSION – nedbrytningsprocess genom vind- eller vattenpåverkan.

EUTROF – näringsrik. Eutrofa sjöar är således näringsrika och karaktäriseras av högt pH och riklig växtlighet av till exempel bladvass och gul näckros. Jfr oligotrof, dystrof.

EXCENTRISK MOSSE – högmosse med sin högsta punkt förskjuten från mossens centrum till en mer perifer del av mossen. Ofta sluttar dessa mossar solfjäderformigt ut från sin högsta punkt. Jfr Koncentrisk mosse.

EXTREMRIKKÄRR – rikkärr som karaktäriseras av god tillgång på kalk, vilket ger en vegetation med utpräglad kalkberoende arter.

FANEROGAMER – fröväxter, dvs. växter som förökar sig genom frön. Jfr Kryptogamer.

- FASTIGHETSBOK** – Av statlig eller kommunal lantmäterimyndighet för bok för inskrivning av rätt till fast egendom.
- FATTIGKÄRR** – kärr där fastmarksvattnet som når kärret är fattigt på mineraljoner på grund av omgivande magra jordarter. Är kärret plant och vattnet stillastående, blir pH lågt och kärret "fattigt", vilket kan utläsas av kärrets vegetationsammansättning. Jfr Intermediärt kärr, Rikkärr, Extremrikkärr.
- FENNOSKANDIEN** – det urbergsområde som utgörs av Skandinaviska halvön, Finland, Karelen och Kolahalvön.
- FLARK** – ytstruktur i kärr bestående av vattenfyllda terrasser i myrens lutningsriktning. Jfr Hölja.
- FLYTTBLOCK** – av isen transporterade stora block.
- FLÖTÄNG** – starkt gödselpåverkad äng, oftast i anslutning till ladugård.
- FODERMARK** – mark som betas av kreatur eller mark som slås där höet tas tillvara som foder för kreatur. Jfr Naturlig fodermark.
- FORMELLT SKYDD** – skyddsformerna enligt miljöbalken; nationalpark, naturreservat, kulturresevat, naturminne, biotopskyddsområde, m.fl.; särskilda skyddade områden (Natura 2000) räknas dock inte som formellt skydd. Som formellt skydd räknas också naturvårdsavtal. Jfr Områdesskydd.
- FORN LÄMNING** – en lämning från förgången tid, fast fornlämning eller fornfynd. Fasta fornlämningar är lämningar efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna, t.ex. en grav, boplats, hålväg eller fägata. Ett fornfynd är minst 100 år gammalt och saknar ägare.
- FORNSTRANDHAK** – fossilt erosionshak, utformat av vågornas erosion i lösa jordarter vid en fornkust.
- FORNSTRANDVALL** – fossil avlagring av sten, grus eller sand vid en fornkust.
- FOSSIL** – bevarade växter, djur eller landskapselement från förhistorisk tid.
- FRI UTVECKLING** – mark och vegetation som tillåts att utvecklas fritt, dvs. utan (avsiktliga) störningar eller skötsel.
- FRIVILLIG AVSÄTTNING** – minst 0,5 ha avsatt sammanhängande produktiv skogsmark där skogsbruk och andra åtgärder som kan skada natur- och kulturmiljövärden inte ska utföras. Med frivillig menas att markägaren själv har fattat beslut om att spara området, dvs. inte en följd av något myndighetsbeslut eller formellt avtal.
- FSC, FOREST STEWARDSHIP COUNCIL** – medlemsorganisation som arbetar för ett miljöanpassat, samhällsnyttigt och ekonomiskt livskraftigt bruk av världens skogar genom certifiering av skog.
- FÅGELDIREKTIVET** – EG-direktiv med regler för skydd av fåglar. Det berör totalt 200 fågelarter som förekommer i medlemsländerna, varav 66 finns i Sverige. Varje medlemsland ska vidta åtgärder som är nödvändiga för att bibehålla fågelarter i livskraftiga populationer (exempelvis reglera fågeljakten), vidta särskilda åtgärder för fågelarter

som är listade i direktivets bilaga 1. Bl.a. ska särskilda skyddsområden pekas ut. Skyddet kan också handla om att återställa livsmiljöer för fåglarna. Direktivet innehåller flera regler som styr ländernas möjligheter att jaga och handla med fåglar. Jfr Art- och habitatdirektivet, Natura 2000.

FÄBODVALL – en under sommarhalvåret använd samlingsplats för fän (betande husdjur) som fritt eller med vallning fick beta på stället och/eller i dess omgivning vilka låg på ett betydande avstånd från fänas hemgård. Fäbodriften var förr i tiden ett nödvändigt komplement till driften på hemgården, pga. att den senare vanligen inte kunde sörja för den mängd hö som behövdes under ett år.

FÄGATA – oftast en tamdjursstig i skog och mark som ledde djuren från bykärnan till utmarken. Under järnåldern och medeltiden låg åkrar och ängar närmast byn, utanför tog den gemensamma utmarken vid. Här släppte man sina djur på bete. Åkrar och ängar var väl inhägnade, idag syns dessa inhägnader som stenrader.

FÄLTSKIKT – skikt i vegetationen som utgörs av ormbunksväxter, örter och gräs. Jfr Bottenskiikt, Buskskiikt, Trädskiikt.

FÖRKASTNING – innebär att jordskorpan höjs, sänks eller flyttar sig i sidled. En förkastning är en förändring på flera hundra meter till skillnad mot en förskjutning som bara handlar om någon enstaka meter. En förkastning kan få ett land att helt byta utseende. I naturen kan man se förkastningar som exempelvis förkastningsbranter.

FÖRORDNANDE – vanligen ett beslut om föreskrifter om användningen av mark och vatten gällande ett visst område, t.ex. ett naturreservat.

FÖRSAMLING – den minsta geografiskt administrativa indelningen av Sverige utifrån vilken folkräkningar görs årligen av Statistiska centralbyrån. Jfr Socken.

GALLRING – avverkning av vissa träd i ett bestånd, men där man låter majoriteten stå kvar. Gallring är i princip samma sak som röjning, skillnaden består i att beståndet nu vuxit sig så högt att gagnvirke kan tillvaratas.

GENETIK – vetenskapen inom biologin som studerar hur individuella egenskaper nedärvs, hur arvsmassan är uppbyggd och fungerar, hur förändringar av arvsanlagen uppstår, samt den biologiska variationen.

GEOLOGI – vetenskapen om uppkomst, sammansättning och förändring av jordskorpan berg- och jordarter.

GEOMORFOLOGI – vetenskapen om jordens ytformer och deras uppkomst.

GLACIAL – bildad av inlandsisen.

GLACIFLUVIAL – bildad av isälvar.

GRÖNSTEN – äldre benämning på olika basiska magmatiska bergarter. Grönsten består av flera mineraler, varav några ger en grönaktig färg vid repning.

GUNGFY – matta av levande och döda växter, torv, drivved m.m. som flyter på vattnet i ett vattendrag eller i en sjö. Gungfly uppstår ofta

som en blandning av vattenväxter och vitmossa, och allteftersom det blir fastare kommer även landväxter att börja växa där. I de flesta fall växer gungfly utåt från stranden men kan sedan lossna och bli flytande fritt i sjön. Gungfly är farligt att gå på!

GYNNSAM BEVARANDESTATUS – Med Gynnsam bevarandestatus för arter menas att: 1. artens populationsutveckling visar att den på lång sikt kommer att förbli livskraftig, 2. artens utbredningsområde inte minskar inom en överskådlig framtid och att 3. förekomsten av artens livsmiljö är och bedöms fortsätta vara tillräckligt stor för att upprätthålla livskraftiga populationer på lång sikt. Med Gynnsam bevarandestatus för naturtyper menas att: 1. naturtypernas utbredningsområde och förekomst inom utbredningsområdet är stabilt eller ökar, 2. naturtypernas särskilda strukturer och funktioner som är nödvändiga för att de skall kunna bibehållas bedöms finnas under en överskådlig framtid och 3. naturtypernas typiska arter åtnjuter gynnsam bevarandestatus. Begreppet är definierat i 16 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.

GÅNG – zon av främmande bergart som trängt fram genom sprickor i jordskorpan.

GÄRDESGÅRD – en typ av traditionell hägnad, ursprungligen helt gjord av naturmaterial, företrädesvis en och undertryckt gran, ofta även upplagda stenar.

GÖL – en liten men normalt aldrig uttorkande vattensamling som bildats i en våtmark. Jfr Tjärn.

HABITAT – livsmiljön för en enskild art. Jfr Biotop.

HACKSLÅTT – slåtteräng på ytblockig, kuperad eller sluttande moränmark. För slåttern används ofta en kortbladig lie med vilken man "hackar" sig fram mellan stenar och block.

HEDSKOG – näringsfattig skog med artfattig undervegetation.

HELÅKERSBYGD – (fullåkersbygd) slättområde där odlingen helt präglas av spannmålsodling. Fullåkersbygden har i stor utsträckning uppstått genom modern landskapsrationalisering i central- och dalgångsbygder.

HETEROGEN – olikartad. Jfr Homogen.

HOMOGEN – enhetlig, alltigenom lika, likformig. Jfr Heterogen.

HOTAD ART – djur- eller växtart löper hög eller extremt hög risk att dö ut i vilt tillstånd. Jfr Missgynnad art.

HUMUS – de döda växt- och djurdelar som finns i förnan som har omvandlats med hjälp av saprofyter till delar så att det inte går att identifiera med blotta ögat var de kommer ifrån. Sjöar kan ha humusämnen i vattnet och man säger då att sjön är humös. Humösa sjöar är ofta oligotrofa och har ett lågt pH. Avsättningar av humus på sjöbotten är jordarten dy.

HUMÖS – se Humus.

HYDROLOGI – vetenskapen om vattenförhållandena på jorden, dvs. vattnets cirkulation mellan hav, atmosfär och landområden. Hydrologin

innefattar också vattnets fysikaliska och kemiska egenskaper och dess samspel med allt levande – växter, djur och människor. En hydrolog studerar ytvatten i insjöar, vattendrag och vid våra kuster. Grundvattnet studeras inom hydrogeologi.

HYTTA – smältugn för framställning av metaller eller glas. Termen hytta nyttjas även som benämning på ugnen och omgivande byggnader vid järnbruk eller glasbruk. Inom bergshantering är skillnaden mellan hytta och masugn att det förstnämnda kan avse en smältugn för inte nödvändigtvis just järnmalm, utan även koppar-, eller silvermalm. Vid en masugn kan däremot endast tillverkning av tackjärn ske. För att smälta exempelvis järnmalm krävs mycket höga temperaturer, vilket kräver stora mängder träkol. Skogarna runt de svenska gruvorna höggs ner och lades i mila för att föda hyttorna.

HÅLVÄG – fornlämning som består av en fåra i marken som bildats av att det förr gått en väg där. Fåran har blivit till av slitage från hovar, klövar och fötter samt av förstärkande regnvattenserosion. Hålvägar finns oftast i sluttningar eller på åsar.

HÅRDVALLSÄNG – naturlig slättermark på torrmark. Jfr Sidvallsäng.

HÄLLMARKSKOG (hällmarktallskog) – nordisk vegetationstyp som växer på hällmark, det vill säga urberg. Den är ofta mycket torr, har ett tunt jordlager och är näringsfattig med ett pH under 7. Jordmånen är podsol, eftersom det är en typ av barrskog. Denna form av växtsamhälle finns på de platser som låg under Högsta Kustlinjen och som spolades rena av vågorna vid landhöjningen. Den är ofta artfattig med lågvuxen, gles, tallskog, ljung, lingon, renlav, bägarlav, svampar och tulkört. Typiska fågelarter är t.ex. tjäder och nattskärna.

HÄVD – bruk av egendom, t.ex. beteshävd med kreatur.

HÖGMOSSE – Väld mosse, vars delar höjer sig över mossens kant. Jfr Koncentrisk mosse, Excentrisk mosse.

HÖGSTA KUSTLINJEN – den högsta nivån till vilken havet nått.

Kommunens yta har i sin helhet legat under havsytan och Högsta kustlinjen saknas följaktligen i kommunen.

HÖGSTUBBE – ett på rot stående träd där kronan brutits av.

HÖGÖRTSVEGETATION – vegetationstyper med högvuxna arter av örter, t.ex. älgört.

HÖLJA – ytstruktur i mosse som består av vattenfyllda sänkor. Jfr Flark.

IMPEDIMENT – Mark som i medeltal, under livscykeln för dess trädbestånd, producerar mindre än 1 m³sk i virkestillväxt per hektar och år.

INTERMEDIÄRT KÄRR – Övergångsform mellan fattigkärr och rikkärr. pH-värdet är intermediärt, ofta på grund av rörligt vatten i kärret. Arter från fattigkärrs- och rikkärrsfloran förekommer blandat.

INÄGA – jordbruksmark som sedan långt tillbaka inhägnats för att boskap och vilda djur, t.ex. älg, inte skulle komma åt dem. Inägor kunde bestå av åkrar, slätterängar och trädgårdsländ. Motsatsen är utägor.

- KAMBROSILUR** – geologisk period som inföll ca 570-409 miljoner år före vår tid och som kännetecknas av enhetliga, lagrade bergarter.
- KANTSKOG** – tallskog i kanten på högmosse.
- KARSTSPRICKOR** – sprickor i kalksten, bildade av att kalken lösts upp av kolsyrehaltigt vatten.
- KLAPPERSTENSFÄLT** – fält av rundade stenar som genom vågorna inverkan har nötts jämna mot varandra.
- KLOTLÖNN** – lönn med regelbundet klotformig krona.
- KOLBOTTEN** – lämning efter en kolmila. Kolmilan lämnar i allmänhet efter sig ett tydligt spår som varar i många decennier, exempelvis genom att vegetationen avviker från omgivningens.
- KOLMILA** – kontrollerad upphettning av ved utan syretillförsel för framställning av träkol (kolning). Träkolet användes i första hand av hyttor. Kolningen upphörde i stort sett i samband med krigsslutet 1945.
- KONCENTRISK MOSSE** – högmosse där myrens högsta punkt ligger centralt på mosseplanet. På koncentrisk mossor har tuvorna bildat långa och böjda strängar och även höljorna har antagit den långsträckta och böjda formen. I myrens kanter finns lagg.
- KRYPTOGAMER** – samlingsnamn för lägre växter med förökning genom sporer; mossor, lavar, svampar, alger samt ormbunksväxter, de senare ingår i gruppen kärkryptogamer. Jfr Fanerogamer.
- KULTURBÄRANDE LANDSKAPSELEMENT** – inslag i kulturlandskapet som vittnar om äldre tiders jordbrukskultur, t.ex. alléer, hölador etc.
- KULTURLÄMNING** – värdefull lämning som inte klassats av länsstyrelsen som fast fornlämning enligt lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.
- KÄRR** – plan eller sluttande myrmark med vegetation som är påverkad av fastmarksvatten. Jfr Mosse.
- LAGG** – blöt zon med kärrvegetation som omger en högmosse.
- LEPTIT** – en sorts finkornig metamorf silikatbergart. Leptiterna förekommer i flera olika färger, från grå till röd. Finkornig gnejs är en leptit.
- LEVÉ** – låg bank vid vattendrag, uppbyggd genom avlagring av uppslammat material vid översvämningar.
- LIMES NORRLANDICUS** – (biologiska norrlandsgränsen) begrepp inom geografin som används för att förtydliga var sydliga respektive nordliga arter möts.
- LUND** – mindre, sluten lövskog, vanligen inte planterad, men ändå med något parkliknande karaktär.
- LÅGA** – liggande, omkullfallet träd.
- LÅNGSIKTIGT SKYDD** – skydd av område som gäller långsiktigt. Till långsiktigt skydd räknas områdesskydd enligt miljöbalken (i första hand nationalpark, naturreservat, kulturresevat, biotopskyddsområde,

i vissa fall även särskilda skyddade områden [Natura 2000]) samt naturvårdsavtal eller frivilliga avsättningar.

LÖSBOTTEN – kärr som alltid saknar bottenskikt. Fältskiktet kan vara tämligen väl utvecklat men oftast är det glest. Lösbottnar är vattenfyllda under en stor del av året och håller sällan att gå på. Jfr Mjukmatta.

LÖVBRÄNNA – skogsbestånd som har utvecklats naturligt efter brand. Lövträdsandelen är påtagligt högre än i den omgivande barrskogen. Större lövbrännor kan innehålla en del skogspartier som domineras av tall. Trädslagsblandningen i en lövbränna domineras av asp, glasbjörk, vårtbjörk och sälg. I fuktsvackor kan inslaget av al bli stort. Lövträds-skiktet är oftast likåldrigt, men enstaka tallöverståndare kan finnas. Fältskiktet präglas av friska vegetationstyper och boniteten är relativt hög. Det är inte ovanligt att lövbrännorna är grovt ytblockiga och finns i en mer eller mindre brant västvärd sluttning. Vissa lövbrännor kan ha iögonenfallande kläna lövstammar och ändå innehålla rödlistade arter. När brännan är ung dyker ofta rödlistade insekter upp, och den döda veden drar till sig hackspettarnas intresse. Där elden dragit fram varsamt kan äldre lövträd med rödlistade arter förekomma. Med tiden övergår lövbrännorna till lövrik barrnatureskog.

MAD – sank äng, vanligen intill vattendrag eller sjö.

MARTALL – förkrympt, knotig tall som växer på mager mark.

MEANDERLOPP – regelbundet slingrande å- eller bäcklopp.

MISSGYNNAD ART – djur- eller växtart som bedöms inte löpa hög risk att dö ut i vilt tillstånd, men som ändå kan komma att göra det i en nära framtid. Jfr Hotad art.

MJUKMATT – kärr som man sjunker ner i, ofta mer än en decimeter och det blir kvar tydliga fotsår. Jfr Lösbotten.

MOLLUSKER – blötdjur, dvs. snäckor, musslor och bläckfiskar.

MORÄN – jordart bildad av inlandsis genom en osorterad avlagring av material direkt från glaciäris. Jordarten kännetecknas av en osorterad blandning av olika partikelstorlekar, från lerpartiklar (<0,002 mm) till block (>20 cm).

MOSSE – plan eller välvd myrmark med vegetation som endast tillförs nederbördsvatten. Jfr Kärr.

MYKORRHIZA – "svamprot", en form av mycel från en svamp, som lever i symbios med ett träd. Genom att fina underjordiska svamptrådar tränger in i rötterna hjälper svampen trädet att ta upp vatten samt närsalter och får i sin tur organiska föreningar från trädet. Svampen kan också ge trädet antibiotika som försvar mot parasitiska angripare. Mykorrhiza förekommer nästan uteslutande i hedskogar och andra näringsfattiga marker.

MYR – sammanfattande benämning på mossar och kärr.

NATURA 2000 – europeiskt ekologiskt nätverk av skyddade områden. Nätverket utgörs av områden som har pekats ut med stöd av Fågeldirektivet och/eller art- och habitatdirektivet. Jfr Art- och habitatdirektivet, Fågeldirektivet.

NATURBETESMARK – se Naturlig fodermark.

NATURLIG FODERMARK – betes- och slåttermark med långvarig hävd som inte har utsatts för sentida ingrepp i markförbättrande syfte, t.ex. gödsling, kalkning, insådd, dikning eller plöjning. Fodermark som har gödslats eller plöjts i sen tid kallas kultiverad fodermark. Naturliga fodermarker delas upp i naturlig slåttermark och naturlig betesmark.

NATURSKOG – skog som så länge varit opåverkad av människan att den i stor utsträckning förvärvat de egenskaper (trädstruktur, artsammansättning m.m.) som kännetecknar urskog.

NYCKELBIOTOP – ett skogsområde som från en samlad bedömning av biotopens struktur, artinnehåll, historik och fysiska miljö idag har mycket stor betydelse för skogens flora och fauna. Där finns, eller kan förväntas finnas, rödlistade arter.

ODLINGSHINDER – inslag i odlad mark, t.ex. åkerholmar, odlingsrösen, öppna diken etc.

ODLINGSRÖSE – en typ av stenhög som uppkommer i samband med markröjning. De har tillkommit under brons- och järnåldern då tidigare obrukad jord röjts upp för odling.

OLIGOTROF – näringsfattig. Oligotrofa sjöar är belägna i t.ex. barrskogsbältet. Där är sådana sjöar ofta humösa med lågt pH.

OMBROTROF – om högmossar som får sin näring endast från luft och nederbörd.

OMRÅDESSKYDD – skydd av område enligt miljöbalken; nationalpark, naturreservat, kulturresevat, naturminne, biotopskyddsområde, djur- och växtskyddsområde, strandskyddsområde, miljöskyddsområde, vattenskyddsområde, särskilda skyddade områden (Natura 2000).

PANSARBARK – grov skorp bark på äldre tall.

PENEPLAN – flack och horisontell vittringsyta som har eroderats ned av exempelvis vind och vatten.

PH – ett mått på surhet, dvs. koncentrationen av vätejoner (H^+) i en lösning. Lösningar med låga pH-värden är sura, och de med höga kallas basiska. Neutrala är ämnen som har pH 7.

PILEVALL – en allé av pilträd, ofta vanligt förekommande i Skånes slättbygder.

PODSOL – Sveriges vanligaste jordmån, som täcker ca 50 % av Sveriges landyta. Podsolerna förknippas ofta med barrskog, men de förekommer ibland även tillsammans med annan vegetation. Den sura miljön i podsolerna gör att dagmaskar är ovanliga.

POSTGLACIAL – bildad efter istiden.

PRIORITERAT BEVARANDEVÄRDE – Utpekade naturvärde, kulturmiljövärde eller upplevelsevärde för rekreation och friluftsliv, som läggs till grund för t.ex. beslut om skydd eller vidtagna skötselåtgärder.

RANDSKOG – se Kantskog.

RATIFICERA – (subst.: Ratifikation) stadfästelse, ett beslut av en lagstiftande församling att godkänna ett avtal. Ordet används ofta om godkännande av internationella avtal och konventioner.

RAVIN – djup skärning i finkornigt material, åstadkommen av vattendrag.

REFUGIUM – en (sista) tillflyktsort för t.ex. en art.

RELIKT – kvarleva från andra epoker.

REPRODUKTIONSTID – den tid på året då en djurart förökar sig, t.ex. fåglar häckar.

RESTAURERING – återskapande till önskat tillstånd av tidigare biotop eller landskap, t.ex. ett hävdade landskap eller en viss naturskogstyp.

REVIR – område som hannen och/eller honan av en djurart betraktar som sitt eget territorium och försvarar mot andra inom arten, men ofta bara mot andra av samma art/kön.

RIKKÄRR – kärr rikt på mineraler och med högre pH. Fastmarksvattnet som når kärret är, beroende på omgivande jordarter, rikare på mineraljoner) än fattigkärrrens. Jfr Intermediärt kärr, Extremrikkärr, Fattigkärr.

ROTVÄLTA – när ett träd faller omkull tillsammans med en stor del av sitt rotsystem, så att jord följer med rötterna upp.

RUNDHÄLL – välvd, isslipad hällyta.

RÄFFLA – slipspår på hällar efter block som isen fört med sig.

RÖDLISTAD ART – art som är hotad till sin långsiktiga överlevnad som art, och som är upptagen på en, av Naturvårdsverket fastställd, lista.

RÖJNING – åtgärd inom trakthyggesbruk som utförs i nyligen förnygrade bestånd. Vid röjningen avvecklas oönskade plantor och träd så att ett visst, någorlunda enhetligt, förband uppnås. Genom att röja kan man påverka såväl de kvarvarande trädens tillväxt som trädslagsblandningen. Jfr Gallring.

SAPROFYT – nedbrytare. Organismer som lever på döda organismer. Växter som är saprofyter saknar i regel klorofyll.

SEDIMENT – jordart som bildats genom avlagring av vatten- eller luftburna partiklar.

SENVUXEN – träd som tillväxt långsamt, t.ex. i närings- eller ljusfattiga förhållanden. Täta årsringar.

SIDLÄNT – sank och låglänt (om terräng).

SIDVALLSÄNG – naturlig slättermark på våtmark. Jfr Hårdvallsäng.

SLUTAVVERKNING – åtgärd inom trakthyggesbruk som innebär att ett avgränsat skogsbestånd helt avvecklas. Med slutavverkning kan även samma sak som kalhygge eller förnygringsyta, det vill säga själva

resultatet av åtgärden, avses. Slutavverkning är en av flera former av föryngringsavverkning.

SOCKEL – Växtsätt hos träd där många klenare stammar utgår från en gemensam sockel i marknivå.

SOCKEN – ett geografiskt avgränsat, numera icke-administrativt, område, ursprungligen definierat genom att invånarna hörde till samma kyrka. Jfr Församling.

SPÄRRGRENIG – träd med horisontellt växande grenar.

SPRICKDAL – spricka i berggrunden som vidgats till en dalgång.

STENSTRÄNG – fornlämning, rest från en tid då boskapsskötseln var den dominerande näringen för den bofasta befolkningen, dvs. under bronsålder och tidig järnålder. Stensträngarna är lämningar av ursprungligen ca 60 cm höga hägnader som byggts för att skapa fägator till de gemensamma utmarkerna och hålla borta betesdjuren från de enskilda inägorna.

STRANDHAK – fördjupning, utformad av vågornas nötning vid borttransport av fast berg eller lösa jordarter vid brant kust. Jfr Fornstrandhak.

STRANDVALL – vall av klappersten eller grus, uppkastad av vågorna. Jfr Fornstrandvall.

STRÄNG – låg torvvall, orienterad vinkelrätt mot lutningsriktningen (på myrar).

SUBSTRAT – underlag, t.ex. för en växt.

SUCCESSIONSMARK – mark där vegetationen befinner sig i en förändring av artsammansättning, struktur etc., exempelvis en igenväxande betesmark eller en lövbränna efter en skogsbrand.

SUMPSKOG – skog som växer på blöt eller fuktig mark med ett mer eller mindre tjockt torvtäcke. Träden i en sumpskog står ofta på socklar.

SVALLGRUS, SVALLSAND – material som omlagrats av vågorna.

SYRA – ämne med pH >7. Jfr Bas.

SÄTTFISK – fisk som utplanteras i en sjö eller ett vattendrag.

TAIGA – det sibiriska barr- och urskogsområdet. Jfr Västlig taiga.

TALUS – anhopningar av block och stenar nedanför en bergsbrant.

TEG – liten åker.

TILLRINNINGSOMRÅDE – en landyta vars kant begränsas av en vattendelare. Nederbörd som faller inom ett tillrinningsområde, tillfaller vattendrag som avses när tillrinningsområde nämns, t.ex. Storljusens tillrinningsområde begränsas i norr av vattendelaren mot Stenbarkens tillrinningsområde.

TJÄRN – liten sjö, ofta i skog eller i anslutning till en våtmark. Skillnaden mellan tjärn och t.ex. göl är att vattensamlingen som blev tjärnen har funnits på plats innan våtmarken bildades, medan gölen bildats uppe på våtmarken. En tjärn är normalt resten efter den sjö som vuxit igen när våtmarken bildades. Tjärnen har en fast tydlig strandlinje, även om de sista metrarna ibland kan utgöras av gungfly. Gölens stränder är

otydligare och strandlinjen kan beskrivas som att marken blir allt sankare för att till slut övergå helt i vatten. Gölens storlek varierar också mer med årstiderna. Tjárnens vatten är klarare än gölens, och i de flesta fall surare. Jfr Göl.

TOPOGEN – plan (om kärr).

TRAKTHYGGESBRUK – skogsbrukssätt där skogens slutavverkning utförs i bestämda utstakade större eller mindre kalhyggen eller föryngringsytor.

TRIVIAL – alldaglig, lätt tillgänglig. Används t.ex. om lövskog; trivial lövskog utgörs av björk, gråal och asp. Jfr Ädellövträd.

TRÄDSKIKT – skikt i vegetationen som utgörs av träd högre än fem meter. Jfr Bottenskiikt, Buskskiikt, Fältskiikt.

URBERGSPENEPLAN – flack och horisontell vittringsyta i urberg.

URSKOG – skog som aldrig har påverkats av människan. Till sådan påverkan brukar man inte räkna nedfall av föroreningar.

URSKOGSRELIKT – kvarleva från tider med större sammanhängande urskogsområden.

VATTENREGIM – vattenståndsförhållanden (naturliga eller reglerade) i sjö eller vattendrag.

VÄRDETRAKT – ett landskapsavsnitt med särskilt höga ekologiska bevarandevärden. Värdeetrakter har en väsentligt högre täthet av värdekärnor för djur- och växtliv inklusive biologiskt viktiga strukturer, funktioner och processer än vad som finns i vardagslandskapet.

VÄRMETIDSRELIKT – kvarleva från varmetiden (ungefär: bronsåldern).

VÄSTLIG TAIGA – det sibiriska barr- och urskogsområdets västligaste utlöpare på den skandinaviska halvön. Jfr Taiga.

ZOOLOGI – läran om djurriket efter biologiska riktlinjer.

ÅS – ryggformad isälvsavlagring som bildats vid mynningen av eller inuti en isälvtunnel och som består av sorterat material (rullstensås).

ÅSGRAV, ÅSGROP – svacka i åsen, uppkommen genom bortsmältning av inbäddade isblock.

ÄDELLÖVTRÄD – trädslagen alm, ask, avenbok, bok, ek, fågelbär, lind och lönn.

ÖVERSILNINGSKÄRR – sluttande kärr med översilande vatten.